

М. М. Зеркаль

МИКОЛАЇВЩИНА В 1932-1933 РР., РЕПРЕСІЇ ЯК ОДНА З ФОРМ ГЕНОЦИДУ: МОВОЮ КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВ

У статті автором досліджуються архівні кримінальні справи репресованих мешканців Миколаївщини в умовах голодомору 1932 – 1933 роках. Автором здійснюється спроба звернути увагу читачів не просто до статистики жертв тоталітарного радянського режиму, а актуалізувати також проблему тотального фізичного знищення українців, німців, представників інших національностей які мешкали в Південному регіоні, до вчинюваних злочинів співробітниками правоохоронних органів та вшанування пам'яті невинних жертв, про яких залишились, в більшості випадків, лише кримінальні справи і одночасно віддати данину поваги до замордованих голодом і не зафіксованих на сторінках документів. Розкривається антигуманний, протиправний характер діяльності партійного та державного апарату в справі тотального знищення селянства Півдня України і тотальної експропріації їх майна.

Ключові слова: *тоталітарна система, злочин, геноцид, голодомор, партійний апарат, ідеологія, селянство.*

З часу відкриття доступу дослідникам до справ в українських архівах розпочинається процес повернення забороненої, прихованої історичної пам'яті, створюються умови для комплексної реконструкції трагедії українського народу, об'єктивного висвітлення шляху випробування на міцність українського етносу. Існуючий науковий доробок щодо повернення із небуття документів які засвідчують факт масового голоду, масштаби та форми втілення жакливої радянської державної політики значний, але ще залишаються недостатньо дослідженими та не відкритими загалу конкретні історії життя

реальних людей з їх долями, поглядами та вчинками. Автор намагається здійснити одну із спроб дослідити трагедію українського народу мовою реальних кримінальних справ і довести не лише абсурдність самих формулювань вироків, а також розкрити реальну процедуру фабрикування справ, винесення вироків. Автором аргументовано доводиться системність, а не випадковість репресивних справ щодо населення Миколаївщини, оприлюднюються життєві долі конкретних людей які стали невинними жертвами продуманої та цілеспрямованої державної політики радянського керівництва на всіх щаблях влади в 1932-1933 роках. Отже, останнім часом особливу актуальність, на думку автора, набуває вивчення краєзнавчого матеріалу, висвітлення для широкого кола читачів історичної пам'яті, правди, справедливості на задокументованих джерелах усної історії.

Перш ніж почати аналіз конкретних прикладів втілення політики геноциду слід здійснити аналіз існуючого наукового доробку інших науковців. Тому, слід зазначити, що проблему голоду 1932-1933 рр. однією з перших висвітлювала збірка документів «Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів [38]. Фактично це збірка копій окремих державних офіційних документів якими визнавався сам факт голоду. Слід підкреслити, що до цього, всі вони мали статус засекречених. Українці наприкінці 1990 р. отримали можливість самостійно ознайомитись з копіями офіційних документів і розпочати процес повернення історичної пам'яті. В 1991р. виходить друком книга-меморіал «33-й: ГОЛОД» [99]. Це була перша спроба альтернативними методами, порівняно з офіційною історичною наукою за допомогою усної історії засвідчити вчинені злочини та визначити роль конкретних катів у вчиненому масовому знищенні українців. Всю роботу при підготовці та виданні здійснили Володимир Маняк та Лідія Коваленко. Видання містить 403 документальні оповіді, 20 з яких безпосередньо торкались Миколаївської області. В 1992 р. як упорядники Г.М. Михайличенко і Є.П.Шаталін видають наступну збірку документів і матеріалів по голодомору на Миколаївщині [44].

Важливою у справі висвітленні краєзнавчої історії голодомору стала колективна праця В.П. Шкварця і М.Ф. Мельника «Миколаївщина: погляд крізь століття. Нарис історії», 1994 р. В 1996р. виходить невеликим накладом навчальний посібник для учнів загальноосвітніх шкіл області «Історія Миколаївщини» П.М. Тригуба, І.С. Павлика, О.В. Білюка [80]. На сторінках цієї роботи у доступній формі для відповідної вікової категорії читачів проаналізовано та узагальнено причини і наслідки голодомору 1932-33 рр. в межах Миколаївської області

Державний архів Миколаївської області у 2000р. видає збірку документів і матеріалів «Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929-1933)», керівник авторського колективу - М.М. Шитюк [92]. В цій роботі науковці та старшокурсники виклали результати опитувань свідків голодомору, жертв злочину радянської тоталітарної державної машини яким пощастило вижити.

Значний науковий доробок, його наукова новизна, концептуальність та різноплановість обумовлювали і зберігають провідну роль та значення науковця доктора історичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України, номінанта багатьох премій та конкурсів М.М.Шитюка [90, 91, 92, 93, 94, 95, 98].

Завдяки державній підтримці з 1992 р. триває робота групи науковців над виданням серії книг «Реабілітовані історією» в яких наводяться дані про конкретних громадян які в роки голодомору були репресовані та постраждали від радянських державних органів [99].

Актуальним стало видання краєзнавчої роботи про голодомор в 2002 р. ювілейної книги «Миколаївщина: літопис історичних подій». В сумну річницю 2003 р. були видані колективні монографії: «Голод 1932-1933 років на території Миколаївщини» під керівництвом М.М. Шитюка [97], «Трагедія століття: голод 1932-1933 років на Миколаївщині» під керівництвом С.С. Макарчука [79]. Об'єктом наукових досліджень були сумні події 1932-1933рр., але обидва авторські колективи створили цікаві роботи про події голодомору на Миколаївщині, втілення насильницької політики суцільної колективізації та

тотальне винищення українського селянства. Автори продемонстрували нелюдську сутність радянської тоталітарної державної машини в реальному житті коли заради економічних показників було принесено в жертву багатомільйонні людські життя. Трагічні сторінки українського народу знайшли своє висвітлення також в роботах представників української діаспори, наприклад в Австралії за керівництва Петра Кардаша було видано книгу «Злочин» в якій П.Обруч також досліджував голодомор в Трикратському районі Миколаївщини.

В 2004 році В.П. Шкварець та М.Ф. Мельник видають доопрацьоване та виправлене друге видання «Історії рідного краю. Миколаївщина» де також висвітлюють події голодомору за місцевими матеріалами [56].

Трагічні події 1932-1933 років на Миколаївщині також досліджувались в статтях миколаївських істориків Бахтіна А.М. [30, 31, 31], Є.Г. Горбурова [94], Т.В. Березовської, Ю.В. Котляра [47], П.І. Соболя [70], І.І. Федькова [82], П.М. Тригуба [80], О.П. Тригуба, Т.В. Березовської, О.М. Юрчика та багатьох інших.

В 2006 р. виходить друком колективна монографія М.М.Шитюка і К.Е. Горбурова «Миколаївщина в голодних 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роках» на сторінках якої було наведено копії історичних архівних документів які нарешті були розсекречені і стали у нагоді для розуміння причин, змісту, економічних і демографічних наслідків цих трагедій [94].

В створеному Українському інституту національної пам'яті почала проводитись систематична робота по дослідженню та публікації результатів науково-дослідницької роботи з проблеми голодомору 1932-1933 років в Україні в цілому і на Миколаївщині зокрема. В 2008 році в межах комплексної дослідницької роботи було видано «Національну книгу пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Миколаївська область». Слід зазначити, що це була колективна робота і до складу авторського колективу входили: М.М. Шитюк, В.П. Шкварець, А.М. Бахтін, О.О. Баковецька, Є.Г. Горбуров, І.Т. Кіщак, В.Ф. Кондрашов, І.Є. Ніколаєв[58]. Це комплексне дослідження стало каталізатором для розгортання також значної кількості досліджень краєзнавчого матеріалу та сприяння створенню цілісної картини

злочинного обличчя радянської тоталітарної машини яка створила голодомор українського народу. На сторінках книги «Голодомор 1932-1933 років в Україні: причини, демографічні наслідки, правова оцінка. Матеріали міжнародної наукової конференції»(2009 р.) було надруковано статтю М.М. Шитюка «Селянство Миколаївщини в умовах голодомору 1932-1933 років: трагічна статистика жертв сталінізму» яка висвітлювала страхітливий процес запровадження нелюдської політики на основі розсекречених документах.

Нарешті в 2015 році виходить навчальний посібник «Історія рідного краю: Миколаївщина» під керівництвом М.М. Шитюка в присутній окремий урок № 34 про голодомор 1932-1933 років [100]. Для учнів авторським колективом робиться висновок, що запровадження політики на знищення сільського населення було продуманою політикою радянського апарату у зв'язку з провалом хлібозаготівельної компанії восени 1932 р. До того ж, запровадження «чорних дошок» стало зовнішнім втіленням страшних планів винищення навіть населених пунктів та створення відповідних умов для їх ізоляції і недопущення спроб втекти на інші території.

Таким чином в історіографії дослідження голодомору 1932-1933 рр. на Миколаївщині, як і в цілому по Україні, ми можемо простежити певну трансформацію підходів в оцінках від тимчасових і незначних наслідків неврожаю та порушень балансу зовнішньої торгівлі до цілеспрямованої політики тоталітарної держави на шляху фізичного знищення інакодумства і знищення найбільш міцного конкурента радянської колективної системи обробітку землі, проведення політики геноциду по відношенню до українців які ототожнювались з прихованим ідейним ворогом радянської системи.

Незважаючи на втілюваний штучно інспірований голод радянська державна машина продовжувала свою роботу також в придушенні навіть спроб виявлення невдоволення здійснюваною політикою геноциду. Населення намагалось відчайдушно вибороти своє право на життя, але середовище страху та жаху, трансформація психіки під впливом голоду забезпечували домінування і перемогу радянської системи. На сьогоднішній день так остаточно і не зрозуміло, що виступало мотивувальним аргументом в головах виконавців

злочинних наказів, адже всі усвідомлювали та бачили, що всіх виконавців рано чи пізно, в більшості випадків, буде чекати доля їх в'язнів. Досліджуючи кримінальні справи, які збереглися до наших днів, типовим прикладом може бути справа від 18 серпня 1932 р. Подопрігори Федора Наумовича - 17 років, українця, неодруженого, сина робітника з с. Привільне, Баштанського району. Незважаючи на малолітство йому було інкриміновано приналежність до контрреволюційної організації та поширення по селу листівок антиколгоспного характеру із закликами до боротьби та поваленню радянської влади [28]. Працював він в Баштанці при кінобазі кіномеханіком. Народився в родині селян: мати Марія Семенівна (1883 р. нар.), батько Наум Васильович (1879 р. нар.), брат Іван Наумович (1903 р. нар.), сестра Олександра Наумівна (1922 р. нар.) та проживав в селі Привільне Баштанського району. Слід зазначити, що цей підліток закінчив сім класів, виховувався в родині де батько традиційно працював по найму ковалем, з часом починає працювати на заводі «Верфі» в м. Миколаєві також в якості коваля і пропрацював до 1918 р. Внаслідок революційних перетворень завод зупиняється, а Наум Васильович Подопрігори разом з родиною повертається в с.Привільне і наймається в приватну кузню, де і пропрацював з 1918р. по 1921р. Сільськогосподарське товариство створює кузню колгоспу «Ім. Сталіна» де і продовжував працювати на час ув'язнення сина. Таким чином він не міг в родині потрапити під вплив селянської ідеології і стати затятим землевласником або просто ідеологічним ворогом радянської влади. Фактично він виховувався в родині пролетарів. Федір Наумович навчаючись в школі вступає до комсомолу в 1929 р. Школу закінчує в 1932 р. і плануючи вступити до фабрично-заводського училища заводу «А.Марті» всю зиму 1931 р. їде до м. Миколаєва. В місті мешкає брат Іван(25років), був одружений з дочкою також робітника, але на підґрунті ревнощів в 1931 р. розлучився, працював в якості заступника майстра головної кузні на заводі «А.Марті», мешкав на 1-й Піщаній вулиці, буд.№ 1. Виходячи із задокументованих в протоколі свідченнях він 15-17 квітня 1932 р. повертаючись з м. Миколаєва додому на залізничній станції зустрів знайомого свого батька Кипченка Андрія, який і повідомив, що їздив до Кривого Рогу, де

мешкав і працював на родовищі його брат, який повідомив останнього про безглуздість подальшої роботи. Також зазначив ніби на перші числа травня планується повстання робітників невдоволених своїм економічним становищем і умовами праці. Цікавився умовами життя робітників м. Миколаєва, адже він мав відповідну інформацію від працюючого на заводі брата, про пайки які їм видаються, як забезпечуються утриманці. На шляху від станції Н.-Полтавка до с. Привільне неодноразово зазначав що робітники Кривого Рогу 1-го травня планують повстати проти радянської влади і для їх підтримки слід організувати контрреволюційний осередок та підготувати до підтримки робітників велику масу селян, для чого необхідно побільше поширити листівки на селі. За його словами в Кривому Розі члени контрреволюційної організації крадуть зброю в військових частинах та масштабно готуються до 1 травня. В Привільному він пішов до свого брата Кипченко Івана (45 р.), члена колгоспу «Червона Україна». Самого Кипченка Андрія вважали кулаком, який мешкав в селі Дчурала (Манджурські хутори), у 8 верстах від Привільного. Через тиждень він прийшов до родини Подопригор, в хаті батька не було тому він і почав спілкуватись з Федором, пояснював необхідність поширювати серед селян прокламації антирадянського змісту. В тексті зокрема зазначалось: «... Селяни, як довго ви будете терпіти цей тягар і пухнути від голоду. Розбігайтесь з колгоспів, розбирайте все своє та починайте господарювати самостійно. Організуйтеся в одне, бийте комуністів, долой Радвладу, Вся влада селянам», «... Товариші селяне, не хотіли їсти хліб, їжте насіння. Із цього становища вихід один – вийти з колгоспів, розподілити посів і тоді справа покращиться. Сама партія хоче вас розпустити, але не знає як. Селяне, ви самі повинні бути готовими до боротьби проти Радвлади і комуністів. Вся влада в ваших руках. Да здравствує нова влада. Смерть комуністам, колгоспна земля селянам...» [28, с.40]. Причому що цікаво він надав Федору прокламації надруковані в типографії і наказав їх переписувати печатними літерами, щоб останнього не вирахували за почерком, а також 10 карбованців для матеріального заохочення. Наступного дня він разом з прокламаціями пішов до свого сусіда Рижіку Федору Михайловичу, також 17-річного підлітка, заможному середняку, який

переписав багато копій листівок і поширив по селу. Спілкуючись з своїм товаришем останній зазначив, що став свідком того як селянин після прочитування прокламації висловився за те,що треба увести з колгоспу своїх коней[28, с.2]. Листівки клеїли в ніч на 22 квітня 1932р. також Гончаренко Микола Васильович (17 років) та Рижик Федір. Після проведеного розклеювання прокламацій лише один раз він зустрівся з Кипченком Андрієм.

ВСЕМ КРЕСТЬЯНАМ! 1932 г. 5
КРЕСТЬЯНЕ ДОЛГО ВЫ БУДИТЕ ТЕРПЕТЬ ЭТОТ
КАР. ДОЛГО ВЫ БУДЕТЕ ПУХНУТЬ ОТ ГОЛОДУ.
ДОЛГО ВЫ БУДИТЕ МОЛЧАТЬ НА ЭТИХ ПОГАНИХ
МИНИСТРОВ ШКУРАДЕРОВ ЖЕРИЦОВ. КОТОРЫЕ СЕЧАС
С УЗЯЛИ У РУК. Я ДУМАЮ ЖИТЬ ХОРОШО ЧЕМ
ХО. НО ВЫ ХОТИТЕ ЖИТЬ ПЛОХО НАВЕРНО ЧТО НЕ
ТЕСЬ ЭТО ВРЕМЯ СЕЧАС ПЛОХОЕ И ВАС ЗА КУСО-
К ХЛЕБА МАНЯТ НА СТЕП РАБОТАТЬ ОТ ВОСХОДА
ЗАПОДА КОГДА ВЫ БУДИТЕ ДЕРЖАТСЯ КОЛХОЗА
В НЕГО ХЛЕБА ВСЕРОМНО НЕ СТАНЕТ ТО ВАС
ДУТЬ КАК ЧЕРЕДУ ГНАТЬ НА СТЕП И В ЗАДН
ПЛОТКОЙ ПОГИБНУТЬ МНОГО ВАС КРЕСТЬЯН
СБ УВЕСЬ КОТОРИХ СЕЧАС ЕСТЬ ЗАБЕРЕТСЯ
ЕСС ДЛЯ ТОГО ЧТОБЫ СРЕДИ ВАС СОРВАТЬ
ВОЛЮЦИЮ КРЕСТЬЯНЕ БУДУТЬ ВАС ИЩЕ
АБИТ, РОЗБЕРАТЬ ВИГОНЯТЬ С ХАТ. КРЕСТЬЯНЕ
РНТЕСЬ С КОЛХОЗОМ А С НИМ БОРОТСЯ ЛЬОХИ
ЗОБРАЛИ И ВСЕ ТОЛЬКО БУТЕ ДРУЖНИЕ.
"КПРСХ"

Фото. Прокламація з с.Привільне.

Після поширення прокламацій почався процес розбирання назад коней в 5-ій сотні з колгоспу, в колгоспах «Рада» і «Сталін». Щоб зупинити цей процес в колгоспі «Червона Україна» селянина-бідняка Шляхова судили за розбирання

коней в приміщенні театру села з залученням селян [28, с.16]. Цікавими є свідчення Рижика Федора, який під час допиту засвідчив той факт, що прокламації дві штуки отримав, але вдома порвав і не розклеював, а всі наступні дні працював на полі. Також зазначав, що Федір Подопрігора при ньому писав листівки по пам'яті, тобто самостійно складав [28, с.26].

В додаткових свідченнях 21 жовтня 1932 р. Федір Подопрігора зазначає також, що спілкуючись з своїм однолітком Гончаренком Миколою Васильовичем напередодні першотравневих свят зазначали що немає чого їсти і взагалі стало важко жити. Внаслідок малограмотності він ніби запропонував переписати йому прокламації для того, щоб «полякати» партійців, які забирають у селян хліб, тому взяв зразки і пішов до себе додому переписувати [28, с.30]. Рижіку Федору віддав дві листівки, які той наступного дня читав у бригаді серед селян. В ніч на перше травня він разом із Гончаренком Миколою розклеювали 6 листівок по селу. Підпис під листівками «КПРСХ» розшифровувався, як: Коля, Подопрігора, Рижик Свобода Християнам».

8 січня 1933р. справу № 962 було передано уповноваженим СПО Г.Ладштейном на розгляд судової трійки з пропозицією концтабору на 5 років для Подопрігори Ф.М. Вже 16 січня 1933 р. уповноважений 3 від. СПО Облвідділу ГПУ УРСР Бескін постановив клопотати 3 роки ув'язнення в концентраційному таборі і протоколом №43/917 від 17 лютого 1933 р. Подопрігору Федора Наумовича було засуджено до вислання через ПП ОГПУ в Північний край на три роки, враховуючи час з 18.08.1932р. направивши засудженого етапом. Так було зламано долю молодого людини. 24 березня 1990р. старший помічник прокурора області по нагляду за слідством в органах КДБ радник юстиції В.М.Колбешкін, начальник слідчої групи УКДБ УРСР по Миколаївській області підполковник В.А.Левенець за ствердженням прокурора Миколаївської області державний радник юстиції 3 класу Ю.Є.Бондар підготували висновок за яким повідомили сестру засудженого Подопрігору Олександрю Наумівну повідомили, що Подопрігора Ф.Н. підпадає під дію ст.1. Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989р. «Про додаткові заходи

по відновленню справедливості по відношенню до жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років» [28, с.50].

Фото. Подопрігора Федір Наумович.

Типовою виступає також справа Приходько Сергія Григоровича, розпочато яку було 20 січня 1933 р., в умовах починаючого набирати оберти голодомору. Приводом для порушення карної справи зазначалось, що будучи зважувальником колгоспного зерно-хліба, займався систематичним розбазарюванням та крадіжками та під час обшуку було виявлено 10 пудів незаконного отриманого хліба. Причому відразу зазначається, що він повинен був здати 19 пудів незаконно отриманого хліба, а знайшли лише 10 пудів. Декілька слів про його попередню біографію. Народився в 1912 р. в селі Антонівка де і прожив все життя. Освіту здобував вдома, за соціальним походженням визначався як середняк. Мешкав разом з матір'ю 47 років та чотирма сестрами: Ганна 19 років, Дашка 17 років, Ліда 14 років, Настя 10 років та Саша 8 років. Головним доказом були, як і завжди в цей час, показання свідків. Свідком за цією справою проходив Чубенко Олександр Іванович, який був його односельцем від народження і фактично мав вичерпну інформацію про

всі аспекти життя підсудного, лише з одним важливим зауваженням, за походженням він був бідняком, а отже і соціальні інтереси його були протилежними ніж у підсудного. слова документів слід відтворювати ті мотиви, які стали причиною участі в карній справі даної людини. Свідок працював в артілі «Червоний повстанець» в с. Антонівка. За його свідченням склад злочину полягав в тому, що звинувачений під час обмолоту допускав завантаження на підводи зерна для відправлення до комори без зважування і тим самим створював умови для розкрадання колгоспного зерна, зриву виконання плану хлібозаготівель. Засвідчував особисті висловлювання в яких зазначав, що «..в цьому році хліб знову весь заберуть і колгоспникам залишиться голодувати», чим штучно викликав невдоволення та хвилювання серед селян, які буцімто під його впливом не виходили на роботу [29, с.3]. Другим свідком за справою проходив Ткаченко Єгор Філіпович (44 років), теж бідняк, одружений, хлібороб, член артілі «Червоний повстанець» в с. Антонівка, теж все життя прожив поруч з підсудним. В своїх свідченнях зазначив також те, що були випадки коли зважувальник Приходько залишав робоче місце щоб пити горілку з бригадиром і залишав ваги без нагляду, тоді підводи які приходили в цей час завантажували зерно без зважування, що, на його думку, і спричинило значне розкрадання зернохлібу в 2-й бригаді, а також спричинило систематичні прогули роботи робітників. Також чув промови звинуваченого про те, що «працюй, не працюй, а голодними будете, що трудодні це панщина. Шангоренко Микола Васильович (1897р. нар), бідняк, малограмотний, одружений, українець, член артілі «Червоний повстанець» в с. Антонівка зазначав, що знає Приходько Сергія Григоровича, як сина кулака, який разом з батьком мали у власності 15 десятин землі, орендували ще 15 десятин. В господарстві яких були: коней 6 шт., корів 3 шт. та молодняку до 5 шт. Постійно наймали 1 людину для роботи по господарству і до 5 чоловік під час сезону збору врожаю. Вони володіли повним набором необхідного для обробітку землі сільськогосподарським інвентарем. Засвідчував також факти розбазарювання та крадіжки колгоспного зерна, а також факт висловлювання звинуваченого проти виконання плану хлібозаготівель, що хліб заберуть і ми

залишимось голодними. Приймаючи участь у обшуку знайшов закопаними в яму 10 пудів зерна. В матеріалах справи знаходиться виписка з протоколу № 66 від 30 грудня 1932 р. засідання правління артiлі «Червоний повстанець», тобто заднім числом, адже в показаннях свiдкiв, членiв артiлі, про це нiде нiчого не зазначається, на якому слухали питання «Про очищення колгоспу вiд чужих елементiв, ворiв, лiдарiв». Ухвалили Приходько Сергiя виключити як симулянта та будучи вагарем який зловживав, пиячив у мiстi з бригадиром Вакуленком Грицком, що призвело до великої крадiжки хлiба на бригадi №2 [29, с.7].

В своїх свiдченнях визнавав той факт, що на тих участках, де вiн був вагарем в наступному було винайдено велику кiлькiсть ям з прихованим зерном, але все це робилося без його участi i йому невідомо хто конкретно крав i в якiй кiлькостi. Визнав той факт, що у нього було виявлено нестачу 7 пудiв зерна, якi пiзніше були винайденi в ямi. Спростовував факти вiдправлення зерна без зважування. Зазначав, що за трудовнi отримав 47 пудiв хлiбу, а 19 пудiв хлiба як незаконно отриманi не змiг повернути тому, що на момент вимоги його вже вилучили пiд час обшуку. Виявленi 10 пудiв були залишком вiд отриманих за трудовнi. У пiдготовленому звинувачувальному висновку свiвробiтником опергрупи Буртовенко пропонувалось застосувати до звинуваченого ув'язнення в концентрацiйному таборi на 5 рокiв. Цю пропозицiю пiдтримали районний уповноважений ДПУ по Баштанському району Чалков та районний прокурор Гольдштейн 22 сiчня 1933 р. Пiсля формального розгляду справи особливої наради при колегiї ДПУ УРСР 4 лютого 1933 р. протоколом № 30/904 було прийнято рiшення Приходько Сергiя Григоровича ув'язнити до концентрацiйного табору термiном на три роки починаючи вiдлiк з 20 сiчня 1933 р. Так просто i легко було позбавлено селянську родину основного робiтника, який забезпечував виживання 6 жiнкам, iзольовано людину яка пiд час спiлкування з своїми односелцями намагалась критично осмислити процеси якi вiдбувались в повсякденному життi.

25 травня 1989 р. прокурор Миколаївської облaстi старший радник юстицiї Ю.Є.Бондар затвердив рiшення про те, що Приходько С.Г. пiдпадає пiд

дію ст.1 Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16 січня 1989 р. «Про додаткові заходи по відновленню справедливості по відношенню жертв репресій, які мали місце в період 30-40-х і початку 50-х років». В документі зазначається, що родичі засудженого не знайдені, тобто ми лише можемо здогадуватись та припускати те, що внаслідок вилучення працівника та утримувача родини всі або вмерли від голоду, або позбулися життя внаслідок інших трагічних подій які прокотилися південноукраїнськими землями.

Проаналізовані та багато інших, які не були розглянуті в даній розвідці свідчать про те, що була загальна схема діяльності каральних органів, коли пригадувалось як звинувачення походження з заможної родини, або участь в революційних подіях не на боці переможців. На підставі досліджених справ стає цілком зрозуміло, що вся система судочинства щодо селян була побудована таким чином, аби доказова база відігравала допоміжну і не обов'язкову частину судочинства, а головним було те що людина була хліборобом, вела самостійне господарство, намагалась за будь-яку ціну зберегти відокремлене господарство. В значній мірі це була свого роду помста за походження, етнічну спорідненість. В матеріалах справ задокументовано факти тотального вилучення всього продовольства і приречення людей на вимирання. Фактично висловлені думки ставали одним із доказів вини підсудних. Поставлена мета скорочення кількості українського сільського населення, яке не стало на підтримку радянських перетворень, а стало фундаментом для руху опору і залишалось потенційно небезпечним. Нажаль ми стали свідками такого ганебного явища, як звинувачення своїх односельців заради отримання частини конфіскованого майна. Одні українці засвідчували брехню стосовно інших. Крім політики голодомору радянська система застосувала також синхронно відкриту репресивну політику щодо українського населення. Поки що задокументовано 2008 громадян Миколаївщини які потрапили в лещата терору, але збереглись і інші кримінальні справи, які ще чекають на своє вивчення. Досліджуючи трагічні події 1932-1933 років вражають масштаби людських втрат, причому за кожною цифрою стоїть окрема людина, її життя, сподівання, розчарування і страшна трагедія смерті.

Остаточна кількість втрат і по сьогодні залишається дискусійною. Наше суспільство повинно не просто пам'ятати, а уважно досліджувати, відстежувати, узагальнювати сучасні демографічні процеси в українському суспільстві. Постійно пам'ятаючи про від 3,5 до 9 млн замордованих впродовж двох років радянською тоталітарною системою треба також аналізувати статистику кількості населення сьогодні, адже, наприклад, лише за дев'ять місяців поточного 2016 року лише в Миколаївській області населення скоротилось на 5,3 тисячі чоловік і це без запровадження страшної політики голодомору, без врахування мігрантів тобто лише за цей період населення Миколаївщини скоротилося на 2-3 села.

Схожі статистичні дані простежуються і по інших областях. Таким чином, щоб через певний час чинна економічна та соціальна політика не отримала визначення геноциду українського населення слід приймати екстрені та дієві рішення. Отже, пам'ять про покладені жертви українства на алтар радянського режиму потрібно зберігати і використовувати у вихованні нових поколінь нашої вільної і самостійної держави. Злочинців, які втілювали нелюдські рішення теж треба назвати поіменно і віддати належне на стіні ганьби. Тому потрібно продовжувати дослідницьку роботу за існуючими документами кримінальних справ та зібраних усних свідченнях.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Миколаївської області (далі ДАМО), ф. Р-5859, оп. 2, спр. 434, арк.1-18.
2. ДАМО, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 430, арк.1-19.
3. ДАМО, ф. Р-8, оп. 1, спр. 201, арк.28.
4. ДАМО, ф. Р-8, оп. 1, спр. 266, арк.10.
5. ДАМО, ф. Р-1483, оп. 1, спр. 44, арк.12.
6. ДАМО, ф. Р-261, оп. 1, спр. 3, арк.141.
7. ДАМО, ф. Р-256, оп. 1, спр. 323, арк.8.
8. ДАМО, ф. Р-908, оп. 1, спр. 44, арк.2.
9. ДАМО, ф. Р-1311, оп. 1, спр. 24, арк.156.

10. ДАМО, ф. Р-472, оп. 3, спр. 16, арк.123.
11. ДАМО, ф. П-6, оп. 1, спр. 274, арк.15-19.
12. ДАМО, ф. П-30, оп. 22, спр. 8, арк.15-16.
13. ДАМО, ф. П-83, оп. 1а, спр. 8, арк.7-19.
14. ДАМО, ф. П-13, оп. 1, спр. 4, арк.6,13.
15. ДАМО, ф. П-130, оп. 1а, спр. 27, арк.1-3.
16. ДАМО, ф. П-2878, оп. 1, спр. 1, арк.32-35.
17. ДАМО, ф. П-129, оп. 1а, спр. 29, арк.12-13.
18. ДАМО, ф. Р-1191, оп. 1, спр. 3, арк.180-189.
19. ДАМО, ф. Р-687, оп. 1, спр. 195, арк.25-26.
20. ДАМО, ф. Р-1230, оп. 1, спр. 70, арк.140.
21. ДАМО, ф. Р-645, оп. 1, спр. 5, арк.1.
22. ДАМО, ф. Р-1391, оп. 1, спр. 2, арк.151.
23. ДАМО, ф. Р-1014, оп. 1, спр. 35, арк.180.
24. ДАМО, ф. Р-1187, оп. 1, спр. 31, арк.36.
25. ДАМО, ф. Р-950, оп. 1, спр. 15, арк.8.
26. ДАМО, ф. Р-1454, оп. 1, спр. 12, арк.105-106.
27. ДАМО, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 620, арк.8-9.
28. ДАМО, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 3841, арк.2-44.
29. ДАМО, ф. Р-5859, оп. 2, спр. 3969, арк.1-16.
30. Бахтін А.М. Наслідки голодомору в південних областях України // Гуманітарно-економічні дослідження: 36. наук, праць. - Миколаїв; Одеса, 2005. - Т.2. - С. 299-309.
31. Бахтін А.М. Причини голоду-геноциду в південному регіоні України // Гуманітарно-економічні дослідження: 36. наук, праць. - Миколаїв; Одеса, 2005. -Т.1. - С.217-226.
32. Бахтін А.М. Репресивно-каральні заходи влади проти селян Півдня України у період голоду 1932-1933 років // Науковий вісник Миколаївського державного університету ім. В.О. Сухомлинського - Миколаїв, 2005. - Вип. 11. - С.175-178.

33. Білокінь С. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР: джерелознавче дослідження. - Т.1. - К.,1999. - 448с.
34. Белоконь С. Механизм большевистского насилия. Конспект исследования. - К., 2000.
35. В этом году в Николаевской области на 100 умерших приходилось 62 родившихся Николаев, Политика - НикВести / 13:45, 17 Ноября, 2016 01055. – Режим доступу: <http://nikvesti.com/news/politics/97780>
36. Вакулишин С. Чи був голодомор у Києві? - К., 1997.
37. Гудима А. Кара без вини. - К., Урожай, 1993.
38. Голод 1932-1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів / Упорядники: Р.Я.Пиріг та ін. - К.: Вид-во політ. літ-ри України., 1990. - 605 с.
39. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини: погляди істориків, очевидців, архівні матеріали (до 70-річчя трагедії) / Редкол.: О.М.Гаркуша (голова) та ін. - Миколаїв: Вид-во ім. П. Могили, 2003. - 200 с.
40. Друмов В.І. Документи про трагедію голодомору 1932-1933 рр. на Миколаївщині //Тези доповідей та повідомлень першої Миколаївської обласної краєзнавчої конференції, присвяченої 50-річчю Год Великої Перемоги. - Миколаїв, 1995. - С. 37.
41. Конквест Р. Жнива скорботи. - К.,1993. - 249 с.
42. Кульчицький С.В. 1933: трагедія голоду. - К.,1989.- 50 с.
43. Кульчицький С.В. Україна між двома війнами (1921-1939 рр.). – Т. 11. - К. - 1999. - 336 с.
44. Колективізація і голод на Україні: 1929-1933. Збірник матеріалів і документів /АН України. Інститут історії України та ін.: Упоряд.: Михайличенко Г. М. , Шаталіна Є. П. ; Відп. ред.: Кульчицький С. В. - Київ: Наукова думка, 1992. – 736 с.
45. Козирева М.Е. Голод 1921-1923 рр. у німецьких колоніях на Миколаївщині // Наукові праці МФ НаУКМА. - Миколаїв, 2001. - Т.10. - С. 89-92.

46. Кондратов В. Документальні свідчення про трагічні події вжитті селянства Миколаївщини наприкінці 20-х - на початку 30-х років // «Історія, Етнографія. Культура. Нові дослідження»: ІІІ Миколаїв, обл. краєзн. конф. - Миколаїв, 2000. - С. 341-343.

47. Котляр Ю.В. Ментальність південноукраїнського селянина і голодомор 1932-1933 років // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. - К., 2003. - С.185-190.

48. Ліньова А., Шитюк М. Колективізація і голод 1929-1933 років на Миколаївщині // Щотижня. - 1997. - 31 трав.; 14, 28 черв.; 12, 26 липня.

49. Ліньов А.А. Колективізація та голод 1929-1933 років на території сучасної Миколаївщини //Україна в новому тисячолітті очима молодих фахівців. - Миколаїв, 2000. - С.54-60.

50. Марочко В. Бодай те лихо не верталось // Сучасність. - 1993. - №2.

51. Марочко В. Голодомор: біль і жах нашого народу // Культура і життя. - 1990. - 23 вересня.

52. Марочко В. Голодомор: причини і наслідки// Освіта. Спецвипуск. - підручник. - 1990. - №1, 2.

53. Марочко В. Голод на Україні (1931-1933рр.): причини і наслідки // Проблеми історії України: судження і пошуки. - Вип.1. - К., 1991.

54. Марочко І.В., Шаталіна Є.П. Голод на Україні (1932-1933 рр.) // Український історичний журнал. - 1989. - №7-12; 1990. - №1.

55. Макарчук С., Степаненко М. Голодомор на Миколаївщині // Рідне Прибужжя. - 2000. - 25листоп.

56. Мельник М. Три голодомора // Наш город. - 2007. - 12-20 ноября. (№ 46). - С. 18.

57. Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929-1933): Док. і матеріали / Авт. кол.: під керівництвом Шитюка М.М / МННЦ ОДУ ім. І.І.Мечникова, Держ. архів Миколаїв, обл. - Миколаїв: Тетра, 2000. - 212 с.

58. Національна книга пам'яті жертв голодомору 1932-1933 років в Україні. Миколаївська область. - Миколаїв: Видавництво «Шамрай», 2008. – 864 с.
59. Не тільки про хліб: Голодомор-33 // Південна правда. - 1991. - 23 лютого.
60. Никольчук Н. О голодоморе 1932-1933 гг. на Николаевщине // Южная правда. - 2007. - 24 ноября.
61. Не тільки про хліб: Голодомор-33 // Південна правда. - 1991. - 23 лютого.
62. Про голод 1932-1933 років на Україні та публікацію пов'язаних з цим матеріалів // Комуніст України. - 1990. - №2.
63. Плясков Л. «Проступок...»: [Спогад про голодомор 1933 р.] // Південна правда. - 1990. - 23 грудня.
64. Прусов П. Свідчення про геноцид 1932-33 років: // Губернская неделя. - 2005. - 6 декабря.
65. Смертю смерть подолали: Голодомор в Україні 1932-1933 рр. / Панченко П.П., Литвин В.М., Шитюк М.М. - К.: вид. України, 2003. -753 с.
66. ПлясковЛ. «Проступок...»: [Спогад про голодомор 1933 р.] // Південна правда. - 1990. - 23 грудня.
67. Прусов П. Свідчення про геноцид 1932-33 років: // Губернская неделя. - 2005. - 6 декабря.
68. Садовничий В. Голодомор 1932-1933 рр. в Україні та на Миколаївщині // Україна в новому тисячолітті очима молодих фахівців. - Миколаїв, 2000. - С. 22-25.
69. Соболев П. Голод-геноцид 1932-1933 років на Миколаївщині: історіографічний аналіз// Гуманітарно-економічні дослідження: Зб. наук, праць. - Миколаїв; Одеса, 2005. - Т.1. - С. 162-173.
70. Соболев П. Голодомор 1932-1933 років: особливості соціальних патологій // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. - К., 2003. - С.164-173.

71. Серединський О. Голодомор 1932-1933 років на Миколаївщині // Вечерний Николаев. - 2005. - 26 ноября.
72. Серединський О. Голодомор 1932-1933 років: Документи Державного архіву Миколаївської області свідчать // Рідне Прибужжя. - 2003. - 27 березня.
73. Серединський О. Національна трагедія: 1932-1933рр.: [Миколаївський р-н] // Маяк. - 2005. - листопада.
74. Серединський О. Голодомор 1932-1933 років: [Арбузинський р-н] // Нове життя. - 2005. - 26 листопада.
75. Смугляков К. Люди вмирали, а хліб йшов на експорт // Радянське Прибужжя. - 1993. - 9 вересня.
76. Столярів І. Річниця голодомору на Миколаївщині // Український Південь. - 2002. - 28 листопада. - С.3.
77. Сторінки голодомору: За спогадами наших земляків // Щотижня. - 1992. - 21 лютого. - С. 7.
78. Толочик П. Хвилина немовчання: Сторінки щоденника із тридцять третього // Рідне Прибужжя. - 2004. - 30 листопада.
79. Трагедія століття: голодомор 1932-1933 років на Миколаївщині / Редкол.: О.М.Гаркуша (голова) та ін.; Миколаїв, облдерж адмін. - Миколаїв: Вид-во МДГУ імені П.Могили, 2003. - 471 с.
80. Тригуб П. Трагедія у Пересадівці: Сторінка з історії голоду на Україні в 1932-1933 рр. // V Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України». - К.; Кам'янець-Подільський, 1991. - С. 314-315.
81. У пам'яті навечно: [Голодомор 1932-1933 рр. у Доманівському р-ні] // Трибуна хлібороба. - 2008. - березня.
82. Федьков І. Голод 1932-1933 років на Миколаївщині // V Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України». - К.; Кам'янець-Подільський, 1991. - С.312-313.

83. Фомін І. Випробування голодом // Щотижня. - 1993. - 8 трав. - С. 7-8.
84. Фомін І. Слово про 33-й рік: Спогади свідка // Голос Баштанщини. - 1992. - 10, 14, 17, 21 жовтня.
85. Чорна книга України: зб. Документів, архів. Матеріалів, листів, доп., ст., досліджень, есе/Упоряд., ред.. Ф.Зубанича. - К.: Вид. центр «Просвіта», 1998. - 784с.
86. Чуніхін В. Голодомор // Південна правда. - 1990. - 28 листоп.
87. Чуніхін В. Дорогою сліз і смерті: [Голод 1932-1933 на Миколаївщині] // Ленінське плем'я. - 1989. - 18 червня.
88. Чунихин В. Черные зерна 1933 года // Николаевские новости. - 1999. - 10 ноября.
89. Холявко В. Голодомор 1932-1933 років: [Миколаївський р-н] // Маяк. - 2007. - 24 листопада.
90. Шитюк М. Голод 1932-1933 років на території Миколаївщини // Український Південь. - 2005. - 24 листоп. - 1 груд. (№45). - С. 6.
91. Шитюк Н. Голод- геноцид 1933 года на территории Николаевщины: К 70-летию трагедии // Южная правда. - 2003. Смугляков К. Люди вмирали, а хліб йшов на експорт // Радянське Прибужжя. - 1993. - 9 вересня.
92. Шитюк М.М. Голод 1932-1933 років на території Миколаївщини в книзі. Голод-геноцид 1932-1933 рр. в Україні: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків // Матеріали міжнародної конференції. - К-Нью-Йорк. - 2000 - С. 278-298.
93. Шитюк М.М., Бахтін А.М. Південна Україна: колективізація і голод (1929-1933 роки): Монографія. - Миколаїв: Аскел, 2007. - 512 с.
94. Шитюк М., Горбуров К. Миколаївщина в голодних 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947 роках. - Миколаїв: Вид-во І.Гудим, 2007. - 155 с.
95. Шитюк М.М. Голодомори ХХ століття: 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. - К.: Геліон, 1997. - 60с.

96. Шкварець В.П., Є.Г. Горбуров, К.Є. Горбуров. Історіософія та історіографія голодів-людоморів на Миколаївщині - Миколаїв: Шамрай, 2008. - 288 с.

97. Шитюк М.М. Голод-геноцид 1932-1933 років на території Миколаївщини // Голодомор 1932-1933 років як величезна трагедія українського народу: Матер. Всеукр. наук. конф. - К., 2003. - С. 174-184.

98. Шитюк М.М. Голод-геноцид 1933 року: історико-політологічний аналіз соціально-демографічних та морально-психологічних наслідків на території Миколаївщини // Миколаївщина: літопис історичних подій. - Херсон, 2002. - С. 344-363.

99. 33-й: голод: Народна Книга-Меморіал / Упоряд.: Л. Б. Коваленко, В. А. Маняк – К.: Рад. письменник. 1991. – 584 с.

100. Історія рідного краю: Миколаївщина: навчальний посібник / М.М. Шитюк (кер. авт. кол.), О.О. Баковецька, Н.М. Буглай, М.М. Зеркаль та ін. - Миколаїв: Гліон, 2015. – 628 с.

Зеркаль Н.Н. Николаевщина в 1932-1933 гг., репрессии как одна из форм геноцида: языком уголовных дел.

В статье исследуются уголовные дела репрессированных жителей Николаевщины в 1932-1933 годах. Осуществляется попытка привлечь внимание читателей не просто к статистике жертв тоталитарного советского режима, а поднять проблему сознания народа к совершаемым преступлениям чиновников и почтение памяти невинных жертв, о которых осталась информация в уголовных делах. Одновременно почтить память замученых голодом и не зафиксированных на страницах документов. Раскрывается антигуманный, противоправный характер деятельности партийного и хозяйственного аппарата тотального уничтожения крестьянства Юга Украины и тотальное изъятие их имущества.

Ключевые слова: тоталитарная система, преступление, геноцид, голодомор, партийный аппарат, идеология, крестьянство.

Zerkal M. M. Policy of total annihilation of Ukrainians 1932-1933. in Nikolaev in the form of repression: the fate of people historians eyes, tongue criminal cases.

Archival criminal cases of repressed inhabitants of Mykolayiv famine conditions in 1932 - 1933 years studied in the article. The author tries to embrace the reader's attention not just to the statistics of victims of the totalitarian Soviet regime and raise the issue of the total physical destruction of Ukrainian, Germans and other nationalities who lived in the South Region in the crimes exerted by law enforcement and honor the memory of innocent victims, about whom was remained in most cases, only criminal cases and also pay homage to the murdered and not recorded in the pages of the documents. Inhumane, unlawful nature of the party and state apparatus in case of total destruction of the peasantry of South Ukraine and total expropriation of their property were disclosed.

Keywords: *totalitarian system, crime, genocide, famine, partianyy device, ideology, peasantry.*